

TVÖ BRÉF HELGA BISKUPS THORDERSEN TIL GÍSLA BRYNJÚLFSSONAR

Aðalgeir Kristjánsson bjó til prentunar

HELGI Guðmundsson Thordersen, síðar biskup, og Þorleifur Guðmundsson Repp skjalabýðandi m.m. voru æskuvinir og jafnaldrar, fæddir 1794. Þeir brautskráðust báðir úr Bessastaðaskóla vorið 1813 og sigldu til Hafnar til háskólanáms sumarið 1814 og voru innritaðir í Hafnarháskóla 22. október s. á. Að lærdómsprófum loknum hóf Helgi nám í guðfræði, en Þorleifur í læknisfræði. Hann hvarf fljótlega frá því námi og hóf málanám og vann tvívegis til verðlauna fyrir ritgerðir í heimspeki og fagurfræði, enda lét hann sér fátt mannlegt óviðkomandi en lauk aldrei háskólanámi. Hér á eftir verða birt tvö bréf frá Helga biskupi Thordersen til Gísla Brynjúlfssonar sem fjalla um Þorleif Repp og jarðarför hans (NKS 3263 4to).

Helgi Guðmundsson Thordersen rækti nám sitt af alúð og lauk embættisprófi í guðfræði 20. apríl 1819. Að því loknu hélt hann heim til Íslands og var fyrsta veturinn barnakennari í Reykjavík. Helgi var vígður til Saurbæjar á Hvalfjarðarströnd 7. maí 1820 og kvæntist sama ár Ragnheiði dóttur Stefáns amtmanns á Hvítárvöllum. Fimm árum síðar fékk hann Odda á Rangárvöllum og varð prófastur Rangæinga skömmu síðar. Hann þjónaði Oddaprestakalli í áratug, en dómkirkjuprestur varð hann 1835 og settist þá að í Landakoti. Hann var kallaður til biskups yfir Íslandi 1845 og vígðist í Höfn 5. júlí 1846. Eftir vígslu fluttist Helgi biskup í biskupssetrið í Laugarnesi, en fékk síðar leyfi til að flytjast til Reykjavíkur. Þau Ragnheiður eignuðust 10 börn, af þeim dóu 8 í æsku, en Ástríður, f. 20. febrúar 1825, og Stefán, f. 5. júní 1829, urðu langlíf.

Ævi Þorleifs Repp var öllu viðburðaríkari en veraldargengi hans reyndist löngum valt. Þrátt fyrir víðtæka þekkingu á mörgum sviðum, brugðu skapsmunir hans jafnan fæti fyrir embættisframa hans. Um skeið var hann undirbókavörður við Advocate's Library í Edinborg, en mátti hrökklast þaðan sakir

ósamlyndis við yfirmann sinn. Hann fluttist þá aftur til Hafnar og lifði þar embættislaus og andaðist örsnauður 4. desember 1857.

Fátt er vitað um samband Þorleifs Repps og sr. Helga frá því að leiðir þeirra lágu sundur. Samt er varðveittur tugur bréfa frá sr. Helga til Þorleifs Repps, það fyrsta skrifað 1821 og þau síðustu 1850. Helmingur þeirra tengist dvöl Ástríðar dóttur sr. Helga í Höfn 1840-1843, þar sem hún var sett til mennta í umsjá Repps. Þessi bréf bera með sér hversu kært var með honum og sr. Helga og hvað sr. Helgi hlakkaði til endurfunda þegar hann sigldi til Hafnar til að taka biskupsvígslu (sjá *Nú heilsar þér á Hafnarslóð* 1999:361).

Hinn 27. febrúar 1858 greindi *Þjóðólfur* frá andláti Repps með þessum orðum:

Meðal merkismanna er látizt hafa ytra er landi vor Þorleifr Repp Guðmundsson prests Bøðvarssonar er síðast var prestur til Kálfatjarnar, nafnkunnr víða erlendis að gáfum, málfræði og annari fjölvísi. Hann dó í Kaupmannahöfn 4. desbr. f. á. 67 ára að aldri, eptir lánga og þunga legu; hann vildi láta flytja sig örendan hingað til Íslands og verða jarðsettr hér í jörð feðra sinna; Dr Jacobsen, borgarlæknir í Höfn og tryggr fornvinr Repps sál. balsamaði því lík hans, var það síðan lagt í kistu er að innanverðu var alfóðruð blý- eða zinkpjátri og hún síðan sett í „Holmens“kirkju-kapelluna í Höfn, þar til í vor að póstgufuskipið á að færa hana hingað, og mun þá annar trygðafornvinr hans og jafnaldri hér, biskup vor herra Thordersen hafa verið beðinn og ætla sér að gangast fyrir jarðarför hans (*Þjóðólfur* 1858:55).

Í Höfn var einnig haldin minningarathöfn áður en kistan var sett í kapelluna í Hólmskirkju. Pétur Guðmundsson greinir svo frá í *Annál nítjándu aldar*:

Lík hans var um veturinn í Hólmskirkju kapellu, þegar hann var úthafinn voru skólapiltar margir viðstaddir. Enski presturinn í Kaupmannahöfn hélt ræðu yfir kistu hans, og sungu Íslendingar sálminn: „Allt eins og blómstrið eina“ og tvö vers úr Passíusálmum: „En með því út var leiddur“ o. s. frv. Síðan báru Íslendingar lík hans í kapelluna (*Annáll nítjándu aldar* III:10).

Hinn 8. maí 1858 birtist í *Þjóðólfi* rækileg frásögn af jarðarför Repps. Samkvæmt henni var kistan borin í hús Helga Thordersens biskups og 1. maí kvaddi hann til ættingja og tengdamenn Repps og prestaskólastúdenta og helstu

söngmenn Lærða skólans til að hefja hinn framliðna til kirkju. Þar var kistan opnuð svo að viðstaddir mættu sjá hinn framliða. Síðan var frá henni gengið með sömu ummerkjum. Þá hófst sorgarathöfn með sálmasöng. Biskup gekk að kistunni og flutti stutta en gagnorða og fagra húskveðju, er einkar vel „hlýddi upp á þenna svo óvanalega og sorglega endrfund fornra æskuvina“. Síðan var sálmasöngur og líkið borið til kirkju. Þegar inn kom var sungið sálmsvers þar sem upphafinu var breytt í „Glaðr hingað vil eg venda, vært í móðurskaut á ný“. Jarðarförin var 4. maí. *Þjóðólfur* greinir svo frá:

[...] eptir tilhlutun herra biskupsins söfnuðust fyrst allir, er vildi fylgja, á gildaskálanum Scandinavia, og gengu þaðan, þegar allir voru komnir er von þókti á, til kirkju. Að sungnum sálminum 228 (án orgelsláttar) gekk herra Helgi biskup fram að kistunni og flutti fagra ræðu, er lýsti gáfnaatgjörfi, sálarþreki og lundarlagi hins framliðna svo satt og fagrlaga, — enda er engum fært að útmála slíkt eins og æskuvininum, — að víst mun öllum finnast mikið um er þá ræðu lesa, eins og oss öllum er nú heyrðum; — þar næst flutti dómkirkjuprestrinn prófastr Ólafir Pálsson fagra ræðu, með ágripi af hinum helztu æfiatriðum hins framliðna, lýsingu á lærdómi hans og fjölvísi og hans margbreyttu lífsstöðu; þar eptir var líkið hafið út úr kirkju, undir saung versins 224, borið til kirkjugarðs af prestaskólastudentum og öðrum vísindamönnum, moldausið af herra biskupinum, og jarðsett undir saung sálmsins „Allt eins og blómstrið eina“, og versanna „Sofi hann nú hér í friði“. Gröfin er rétt austr af leiði landlæknisins Jons Thorstensens, að sunnanverðu við stiginn frá sálarhliðinu til líkhússins. Hinn mesti mannfjöldi fylgdi, dómkirkjan hét að vera full, allir embættismenn og vísindamenn hér í staðnum að einum 3–4 frá teknum, og allir skólasveinarnir, er til þess var gefið leyfi. — Grafskript eptir próf. herra Ó. Pálsson, lét herra biskupinn prenta og útbýta við jarðarförina. Yfir höfuð að tala má segja, að ráðstafanir og allt fyrirkomulagið við jarðarför þessa var að öllu samboðið landshöfðingjanum er hana tók að sér, eigi af fordild eða fyrir endrgjald, heldr til þess af rækt og trygð að fullnægja á sinn kostnað síðustu óskum æskuvinarins, er bláfátækt og lángvint mótkast gjörði ófært, að hann eðr hans gæti látið þessari ósk verða framgengt af sjálfsramleik; það má og með sannni segja, að hinn framliðni var maklegr þess, bæði að moldum hans væri slíkr sómi sýndr og að minning hans verði í heiðri höfð bæði hér á landi og erlendis (*Þjóðólfur* 1858, 8. maí:87).

Þorleifur hafði ekki komið heim til Íslands frá því hann lét í haf sumarið 1814. Eftir því sem best er vitað er hann fyrsti Íslendingurinn sem er fluttur heim til Íslands til að bera þar beinin.

Viðtakandi áðurnefndra bréfa var Gísli Brynjúlfsson. Hann virðist hafa komið að þessu máli og verið ekkju Repps innan handar að því er ráða má af bréfunum. Gísli var fæddur 3. september 1827 á Ketilsstöðum á Völlum. Guðrún móðir hans og Ragnheiður kona Helga biskups voru náfrænkur. Gísli var heitinn eftir föður sínum Gísla Brynjúlfssyni presti á Hólum í Reyðarfirði, sem drukknaði um sumarið áður en Gísli fæddist. Hann ólst upp á ýmsum stöðum hjá frændfólki sínu á Austurlandi og í Skagafirði þar til þau fluttust til Reykjavíkur og bjuggu þar í næsta nágrenni við sr. Helga og fjölskyldu hans á Landakotshæð.

Sama haustið og Ástríður Helgadóttir sigldi til Hafnar hóf Gísli nám í Bessastaðaskóla. Eftir að Ástríður kom heim frá Höfn vorið 1843 leið ekki á löngu þar til ástir tókust með henni og Gísla. Hann var þá enn við nám í Bessastaðaskóla. Foreldrum Ástríðar var lítið um samband þeirra gefið, en sáu sitt óvænna þegar þau sáu að hugur fylgdi máli af hálfu dótturinnar. Gísli greinir rækilega frá ástamálum sínum og Ástríðar í bréfum til Gríms Thomsens. (Sjá nánar *Dagbók í Höfn* 1952:277–99). Vorið 1845 lauk Gísli námi í Bessastaðaskóla og brautskráðist með ágætiseinkunn og sigldi samsumars til Hafnar til að hefja þar háskólanám. Borgarlífið hafði þau áhrif að hann vanrækti námið og brást því vonum þeirra sem stóðu honum næst. Vorið 1846 sigldi sr. Helgi til Hafnar til að taka biskupsvígslu og var Ástríður með í för. Dagbókarblöð Gísla frá sumrinu 1846 (NKS 3320 4to II) bera því vitni að hann bar ekki lengur sömu tilfinningar í brjósti til Ástríðar og áður. Vorið 1847 sigldi hann heim til Íslands til að segja Ástríði upp. Hann lýsir því stuttlega í bréfi til Brynjólfs Snorrasonar frænda síns. Helgi biskup skrifaði Brynjólfi Snorrassyni einnig alla málavöxtu og var harðorður í garð Gísla vegna þeirra sárinda og vonbrigða hann hafði valdið öllum þeim sem báru hag hans fyrir brjósti. Í bréfi Gísla til Brynjólfs Snorrasonar má aftur á móti greina mikinn létti yfir að sambandi hans og Ástríðar er lokið. Hún var skamma stund ógefin í föðurgarði því að hún trúlofaðist Sigurði Melsteð á jóladag 1847 og 1. september 1848 voru þau gefin saman (sjá nánar *Andvara* 1983:54–62). Sjálfur kvæntist Gísli sjö árum síðar konu af sænskum ættum Marie N. Gerdzen að nafni.

Bréf þau sem varðveist hafa frá Helga G. Thordersen til Gísla eru nokkru yngri en þeir atburðir sem hér er getið og bera því ótvírætt vitni að allur kali í garð Gísla af hálfu sr. Helga var horfinn vegna heitrofa hans og þeirra von-

brigða sem hann olli fjölskyldu biskups og móður Gísla. Glöggst sjá af bréfunum að fullar sættir hafa tekist með þeim á ný, því að hér andar hver setning vináttu og hlýju í garð Gísla. Sr. Helgi lést 4. desember 1867, en Gísli 29. maí 1888.

Reykjavík, 2. maí 1858.

Elskulegi góði vin!

Kærar þakkir fyrir bréf nú með líki Repps sál., eg lét flytja kassann í gær — hann fékkst ei fyrr í land — inn í hús mitt hvar ættingjar Repps og vinir voru við meðan kassinn var opnaður, og líka eftir ósk náunganna líkkistan opnuð; síðan aftur slegin til og borin héðan út í kirkju eftir að eg hafði talað fáein orð yfir henni, þar stendur hún til næsta þriðjudags þá líkið verður greftrað, ef guð lofar. Vegna asans með póstskipið og innfallandi helgidaga varð þessu ei meira flýtt, bið eg þig gjöra svo vel að láta ekkjuna vita hvar þessu er komið. —

Hvað kostnaðinn snerti hafði eg ætíð ímyndað mér, að eg annaðist hann *hér á landi*, en að ekkjan eður vinir hennar ytra mundu borga flutninginn hingað inn, en af innlögðum reikningi frá Tærgesen sér þú að eg hefi borgað 30 rd. fyrir hingaðflutninginn, og áleit ei sæmilegt að gjöra þras úr þessu, þó borgunin sé meiri en fyrir heilt lestarrúm. Þó mér þætti kynlegt að það ei hefði verið afgjört við Kock sjálfan áður en skipið fór, en hér var gengið ríkt eftir borguninni af Aanensen.

Þessa 30 rd. óska eg mér endurgoldna og að þú gjörir mér svo vel að borga þá sem fyrst þú getur vínhandlara Carl Heins á Frederiksborggade Nr. 140 (móti hans kvittan) upp í rúma 46 rd. sem hann er að krefja mig um í ákafa. —

Um þann kostnað sem hér þarf við að hafa, og venjan við heldri manna jarðarför gjörir ei svo lítinn, tala eg ekki eitt orð — próf. sra Ó[lafur] Pálss[on] hefur búið til grafskrift, sem eg er búinn að láta prenta og annar hvor okkar sendir þér exemplar af. —

Póstsk[ipið] á að fara á morgun og allt er í því fumi að eg get ei párað þér meira. —

Við kona mín heilsum af hjarta þér og þínum —
þinn ævinlega hjartanl. elsk. vin

Helgi G. Thordersen

Skýringar. Þorleifur Repp lést 4. desember 1857. Hann hafði mælt svo fyrir að hann yrði jarðaður á Íslandi. Þar sem skipaferðir lágu niðri yfir háveturinn varð að bíða næsta vors að flytja líkið heim með póstskipinu. Því var kistan geymd í Brimar-

hólmskirkju vetrarlangt og flutt heim í þar til gerðum kassa. *hann* — *land*: skrifað á spássú. *ekkjuna*: Nicoline Petrine Thestrup. *Tærgesen*: Peter T. kaupmaður í Reykjavík. *þó borgunin* — *lestarrúm*: skrifað á spássú. *Kock sjálfan*: óvíst við hvern er átt. *Aanensen*: Peder A. skipstjóri á póstskipinu. *próf.* — *Pálsson*: Ólafur Pálsson dómkirkjuprestur.

Rvík, 16. nóv. 1859.

Ástkæri vin!

Það er ætíð mikill munur og mikið vik milli vina, þegar annar er ungur en hinn er gamall, en sá gamli getur þó ekki að sér gjört að elska hina yngri sem hann þekkir að mörgum fullkomleigleikum, og án lengri formála þakka eg þér fyrir allt elskulegt og bið þig að erfa það ekki við mig að eg er orðinn gamall og stirður. — Við hjónin erum og orðin mjög heilsutæp og í mörgu falli þreytt á lífinu; við erum hætt að leika okkur, og vonum að vinir okkar furði sig ekki á því. En hvað sem þessu líður þá ertu og verður mér ætíð kær. —

Efni bréfs þessa er nú einkanlega að eg eftir umtali seinast, sendi þér blöðin mín við greftrun Repps sáluga og bið þig ráða því hvört þau eigi að prentast eður ekki. —

Mér fylgir það að þegar eg les á eftir það sem eg áður hefi skrifað, finnst mér ekkert eður lítið til þess koma, þótt aðrir hafi látið sér lynda. — Satt að segja kom þetta svo flatt upp á mig, að eg í mesta fumi og flýti, ef ei þér að segja, sorglegu æði páraði — svo að penninn var ekki hvíldur — það sem mér datt fyrst í hug. — Eg hefi í afskriftinni engu breytt — hvörsu mjög sem mig langaði til þess. — Eg vildi ekki nokkur maður gæti sagt að eg hefði á eftir viljað bæta úr skák. —

Eg minntist við þig á, að mér hefði dottið í hug að bæta ýmsum athugasemdum við eður því sem heimurinn og danskurinn kallar Anekdoter. En þegar eg hugsaði mig um, áleit eg það ótækt að bæta því við orð prestsins, sem kastaði rekunum á sinn mest elskaða af öllum hans skólabræðrum. — Skyldi svo fara að þið gæfuð út hans ævisögu, vil eg leggja það til að mér þar gæfist tækifæri til að bæta einhvörju við, enginn lifir nú á dögum sem, eins og eg, þekkti líf hans frá upphafi; presturinn eður síst biskupinn getur við gröf æskuvinarins komið fram með allt þessháttar, en ýmsu ef ei flestu má hreyfa í ævisögu, þar sem um annan eins dánumann er að tala, þann tímann sem við vorum saman á beggja ungu og bestu árum. Mig varðar um ekkert nema það sem eg hefi sjálfur þekkt og reynt. — Ef þið viljið nota þessi mín flýtsorð — ræðustubbana — hvað eg öldungis fel *þér* á vald — bið eg þig ekki einungis gæta réttitunar, heldur gef eg þér fullan myndugleika til að breyta orðum þar

sem þér mætti sýnast að eg hefði illa valið, en eg vona aðeins að þú dragir ekki úr því sem þú sérð að eg hefi mælt af alhuga, eða jafnvel ákafa.

Nú er úti efnið, fréttir fæst eg því síður um, sem þær mega engar heita, en nógir til sem munu segja frá því sem þeir álfí í sögu færandi.

Eg enda með því að biðja þig heilsa þínum ástkæru, móðir, konu etc. og votta þeim mína virðingu og þakklátsemi. Eg er þá harðánægður ef þú bætir því við, að votta velvilja og nokkra vorkunnsemi þeim sem var vinur æsku þinnar, og þó hann nú sé orðinn gamall, ævinlega mun verða

Þinn hjartanlega elskandi vin

H.G. Thordersen

P. S. Með því eg er orðinn svo latur að skrifa privat bréf, bið eg þig innvirðulega að heilsa frá mér frú Repp með mínum bestu óskum. –

Mér þótti vænt um Magnús frater, en hann yfírgaf mig. – Fáir hirða um kveðju mína, því sendi eg hana fáum. Eg líkist í því mínum gamla, góða Repp að eg fæ mig ei til að sleikja auram popularem. –

Ætíð blessaður og sæll H. G. Th.

Skýringar. *hvört* – *eður ekki*: Þau komust aldrei á prent. *Skyldi* – *ævisögu*: Þessi orð verða tæpast skilin öðruvísi en til orða hafi komið að Gísli skrifaði ævisögu Repps, en af því varð ekki. *móðir, konu*: Guðrún Stefánsdóttir Þórarinssonar, Marie N. Gerdtzen. *frú Repp*: Noline Petrine Thestrup. *Magnús frater*: Magnús Eiríksson guðfræðingur. *sleikja auram popularem*: ástunda almennings hylli.

HEIMILDIR

NKS 3263 4to.

NKS 3320 4to II.

Aðalgeir Kristjánsson. 1983. „Áður manstu unni eg mey.“ Úr gömlum bréfum og dagbókarbrotum Gísla Brynjúlfssonar. *Andvari* NF 25:51–64.

Aðalgeir Kristjánsson. 1999. *Nú heilsar þér á Hafnarlóð*. Nýja bókafélagið, Reykjavík.

Gísli Brynjúlfsson. 1952. *Dagbók í Höfn*. Útg. Eiríkur Hreinn Fnnbogason. Heimskringla, Reykjavík.

Pétur Guðmundsson. 1912-1954. *Annáll nítjándu aldar* I-IV. Hallgrímur Pétursson, Árni Bjarnarson, Akureyri.

Þjóðólfur 1858.

Aðalgeir Kristjánsson

Hamrahlíð 33

105 Reykjavík